

УДК 342.25.(44)

Бортник Валентин Анатолійович,кандидат юридичних наук, доцент, заступник завідувача кафедри
Навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом,

м. Київ, Україна,

ORCID ID 0000-0002-1226-6215

Бондарчук Анна Сергіївна,кандидат юридичних наук, старший викладач,
Національна академія внутрішніх справ,

м. Київ, Україна,

ORCID ID 0000-0003-0799-5218

Заросило Володимир Олексійович,доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
Навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом

м. Київ, Україна

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ПОГРОЗИ АБО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖУРНАЛІСТА

У статті, враховуючи глобальні зміни, що відбуваються останнім часом в Україні, розкривається, що захист журналістів від насильства є одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Зауважується, що форми прояву погрози можуть бути різноманітними, тобто з використанням технічних засобів, зброї або з допомогою слів та листів.

Запропоновано доповнити склади злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України, шляхом криміналізації діянь у вигляді мордування та катування, крім того, змінити назву статті та викласти її в такій редакції: “Насильство щодо журналіста, його близьких родичів чи членів сім’ї”.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, погроза, насильство, журналіст, близькі родичі, члени сім’ї, законна професійна діяльність, засоби масової інформації.

Об'єктивну сторону складу злочину утворюють його зовнішні ознаки (зовнішнє вираження), встановлені законом про кримінальну відповідальність. Це ті ознаки, у яких проявляється зовні процес учинення суспільно небезпечного діяння, і які відповідають на запитання: як було вчинено злочин?

Зважаючи на конструкцію ст. 345-1 КК України, слід зазначити, що частина перша за ступенем суспільної небезпечності є основним складом злочину, а за конструкцією об'єктивної сторони визначено як злочин з формальним складом. У частині першій зазначеної статті законодавець описує суспільно небезпечне діяння, а такі ознаки, як суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок, є

факультативними. Частина 2 та 3 є також основними складами злочинів з матеріальним складом, обов'язковими ознаками яких є суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки та причинно-наслідковий зв'язок між ними. Частина 4 за ступенем суспільної небезпечності є кваліфікованим складом злочину та за обов'язковими ознаками об'єктивної сторони (не формами прояву, а ознаками) збігаються з ч. 1–3 ст. 345-1 КК України, але вчиняються організованою групою.

Окремим питанням кримінальної відповідальності за порушення свободи слова та професійної діяльності журналістів в Україні у доктрині кримінального права приділялася певна увага в роботах таких учених, як П.П. Андрушко, Я.С. Безпала, П.С. Берзін, Р.В. Вереша, Н.О. Гуторова, О.О. Житний, О.М. Костенко, О.В. Красильникова, Н.В. Кушакова, О.М. Литвинов, С.Я. Лихова, А.І. Марущак, В.І. Павликівський, Ю.С. Пестерева, В.І. Тютюгін, О.М. Храмов, П.В. Хряпінський, А.М. Яценко.

Питання, які розглядали автори в цих працях, були присвячені науковим позиціям щодо дослідження ознак складу злочину, передбаченого ст. 171 КК України, або розкрито питання кваліфікації окремих видів злочинів, а що стосується об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України, у зазначених дослідження розкрито не було.

З огляду на викладене вище, *метою статті* є дослідження питань об'єктивної сторони погрози або насильства щодо журналіста.

Формами прояву об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України, є: 1) погроза вбивством (ч. 1 ст. 345-1 КК України); 2) погроза насильством (ч. 1 ст. 345-1 КК України); 3) погрози знищення чи пошкодження майна (ч. 1 ст. 345-1 КК України); 4) заавдання побоїв (ч. 2 ст. 345-1 КК України); 5) заподіяння легкого тілесного ушкодження (ч. 2 ст. 345-1 КК України); 6) заподіяння середньої тяжкості тілесного ушкодження (ч. 2 ст. 345-1 КК України); 7) заподіяння тяжкого тілесного ушкодження (ч. 3 ст. 345-1 КК України). Об'єктивна сторона ч. 1 ст. 345-1 КК України проявляється в таких формах: 1) погроза вбивством; 2) погроза насильством; 3) погроза знищенням чи пошкодженням майна.

Розглянемо окремо кожен із зазначених форм прояву об'єктивної сторони злочинів, передбачених ч. 1 ст. 345-1 КК України. Законодавець, передбачив у змісті ч. 1 ст. 345-1 КК України такі види погрози, що посягає на безпеку найбільш важливих конституційних прав журналіста – право на життя, на особисту недоторканність, на непорушність права приватної власності.

На сьогодні одним із найпоширеніших оціночних понять у КК України є “погроза”. Здійснюючи комплексний аналіз погрози щодо журналіста, необхідно звернути увагу на зміст погрози, її характерні ознаки та співвідношення з поняттям психічного насильства.

У системі Особливої частини КК України передбачено близько 30 статей, у яких погроза є конструктивною або кваліфікуючою ознакою. У нашому випадку вказана об'єктивна ознака утворює самостійний склад злочину. Зміст поняття “погроза” в етимологічному сенсі визначається словниками як лякання помстою, карою; обіцянка заподіяти яке-небудь зло, неприємність; залякування [13, с. 486–487]; робити погрожуючий жест; попереджувати з погрозою; передбачати

що-небудь погане, небезпечне; попереджати про що-небудь небезпечне [13, с. 146]; один із видів психічного насильства над особою; виконує переважно функцію примушування [22]; погроза має свій прояв у формі міміки чи певних жестів, а також шляхом залякування вогнепальною чи холодною зброєю тощо: мета погрози завдати шкоди суспільству чи особі: [22] інтересам або окремим особам [22]. Наведені визначення дещо різняться між собою, однак відмінності не є суттєвими.

Розбіжності щодо тлумачення погрози існують і в доктрині кримінального права. Так, одні автори вважають, що погроза є примусом [20, с. 4]. Інші під погрозою розуміють залякування [1, с. 31]. Іноді вчені розуміють погрозу як різні форми психічного насильства [19, с. 23], [5, с. 67], [15, с. 199], [17, с. 150]. Незважаючи на зовнішні розходження у визначеннях погрози, за змістом вони майже подібні.

Загалом у кримінальному праві України погрози – це психічне насильство над особою. Р.А. Левертова зазначає, що відносно потерпілого: “Психічне насильство – це устрашіння потерпілого, тобто суспільно небезпечний примусовий вплив на його психіку, яке проявляється в погрозі спричинити яку-небудь шкоду самому потерпілому або його близьким” [6, с. 14]. М.І. Панов під психічним насильством у вузькому (власному) сенсі розуміє суспільно небезпечний вплив на психічну сферу (підструктуру) людини, що є остаточною метою дій винного, а у широкому сенсі – різні способи впливу на психіку людини з метою пригнічення волі потерпілого і примушування його до певної активної чи пасивної поведінки [21, с. 27].

У п. 8 ППВС “Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень” від 26.12.2003 № 15 зазначається, що психічне насильство полягає в реальній погрозі заподіяння фізичного насильства щодо потерпілого чи його близьких [16].

Що стосується форм прояву погрози, то вона може бути різноманітною, тобто з використанням технічних засобів, зброї або за допомогою слів та листів. Крім того, винний може погрожувати розправою над близькими потерпілого, а також знищенням його майна [15]. Таке отождолення звужує зміст психічного насильства, тому, на нашу думку, більш прийнятним є підхід, за якого поняття психічного насильства та погрози співвідносяться як ціле і частина. Обов’язковою ознакою є усвідомлення того, що своїми діями він викликає у жертви страх та переляк. Погроза як ознака об’єктивної сторони складів злочинів, передбачених ч. 1 ст. 345-1 КК України, може бути формою виявлення умислу, і при цьому вона повинна визнаватися кримінально караною, бо подібними діями завдається шкода охоронюваним законом про кримінальну відповідальність відносинам. У межах ч. 1 ст. 345-1 КК України відповідальність передбачена і за погрозу як вид психічного насильства, і за погрозу як форму виявлення умислу.

Характеризуючи ставлення потерпілого до погроз, Ю.І. Ляпунов зазначає, що “погроза повинна сприйматися як реальна, навіть якщо винний і не мав наміру реалізувати її”. Обґрунтовуючи таку позицію, він стверджує, що погроза повинна бути конкретною і дійсною, тобто такою, яка може бути приведена у виконання [7, с. 37]. На ознаці реальності погрози також наголошує О.Л. Гуртовенко, підкреслюємо, що формальне тлумачення погрози без ознаки реальності її сприйняття не відповідає передбаченому ч. 1 ст. 11 КК України визначенню зло-

чину як суспільно небезпечного діяння. О.Л. Гуртовенко пропонує в усіх випадках використання у КК України поняття “погроза” тлумачити таку як реальну і не вдаватися до зазначеного формального тлумачення [2, с. 50].

Натомість, у п. 10 ППВС “Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров’я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів” від 26.06.1992 р. № 8 наголошено на тому, що для кваліфікації дій за ч. 1 ст. 345 КК України наявність реальних підстав побоювання потерпілим виконання погроз не є обов’язковою [15].

Варто звернути увагу, що погрозі журналісту властивий вищий рівень суспільної небезпеки, оскільки діяння завдає шкоди не лише особі, а й інтересам суспільства. Шляхом неправомірного впливу на журналіста винний прагне досягти у вказаних відносинах своєї суспільно небезпечної мети, що визначається певними мотивами, як, наприклад: протидія журналісту, вплив на його діяльність, помста за його діяльність тощо. Відсутність вказівки на наявність реальних підстав побоюватись здійснення погрози в ч. 1 ст. 345-1 КК України зумовлене тим, що на відміну від ст. 129 КК України вона захищає особу, яка здійснює журналістську діяльність. Уважається, що перераховані в ч. 1 ст. 345-1 КК України погрози посягають на нормальну законну професійну діяльність журналіста, законодавець передбачив відповідальність за них незалежно від того, наскільки вони реальні. Цим наголошено на посиленому захисті осіб, саме у зв’язку зі здійсненням журналістом законної професійної діяльності.

Що стосується ознак погрози, то, аналізуючи погляди різних учених, можливо поділяти їх на загальні та особливі. До загальних, на їх думку, можна віднести саме фізичне насильство, залякування потерпілого, погрозу здійснити насильство тощо, а особливі ознаки погрози – наскільки реальною є ця погроза, коли правопорушник збирається реалізувати погрозу і наскільки інтенсивною є ця погроза [13, с. 33], [1, с. 32]. О.І. Коростильов справедливо вважає, що зміст поняття “погроза” дає підстави зробити висновок про те, що погроза містить у собі небезпеку як реальну можливість її здійснення [4, с. 37].

Ознаками погрози, що становить об’єктивну сторону складів злочинів, передбачених ч. 1 ст. 345-1 КК України, варто визнати її наявність, тобто погроза має бути виражена зовні, оскільки особа, безумовно, не може притягуватись до кримінальної відповідальності за діяння, що не існує в об’єктивній реальності. Найбільш важливою, основною ознакою погрози є її реальність. Об’єктивна сторона погрози як злочину (ч. 1 ст. 345-1 КК України) передбачає різні форми прояву. Словесна погроза, погрози в письмовому вигляді та за допомогою різних технічних приладів. Погрожувати можна різними предметами, схожими на зброю, а також самою зброєю, але найважливішим є те, що особа, якій погрожують, сприймає цю погрозу як об’єктивну реальність.

Отже, погроза як об’єктивна ознака складів злочинів, передбачених ч. 1 ст. 345-1 КК України, може бути вчинена словесно, письмово, за допомогою жестів і демонстрації зброї або предметів, що їх замінюють, а також із використанням технічних засобів та обов’язково повинна бути дійсною. Дійсністю погрози слід розуміти такий її прояв, за якого потерпілий чітко усвідомить, що небезпека за подіяння шкоди, якою погрожує винний, за певних обставин може стати реальністю,

тобто суспільно небезпечні наслідки фактично настануть. На цю умову звертає свою увагу переважна більшість авторів, а також вказана вище ППВС від 26.06.1992 № 8 [15]. Це правило за аналогією застосовується і до статті, яку ми розглядаємо, але, на нашу думку, зазначені ознаки реальності суперечать змісту постанови та підтверджують, що погроза повинна бути реальною. Та все ж таки обов'язковою ознакою погрози у складах цих злочинів є те, що вона вчиняється у зв'язку з виконанням журналістом законної професійної діяльності. Доведення погрози до адресата може бути здійснено як безпосередньо, так і через третіх осіб. Винний може погрожувати вчинити такі дії як негайно, так і в майбутньому.

Ураховуючи, що погроза не завжди передуює насильству, це, у свою чергу, стало обґрунтуванням юридичної та фактичної самостійності погрози, з одного боку, і насильства – з іншого. Підтвердженням є результати вивчення нами 24 архівних кримінальних проваджень. 14 % з них зазначають, що вчинення досліджуваних злочинів проявляється в застосуванні до потерпілого фізичного насильства (побоїв, завдання легких та середньої тяжкості тілесних ушкоджень без попередньої погрози). У зв'язку з цим, постає питання доцільності закріплення кримінальної відповідальності за погрозу в поєднанні з насильством.

Погроза вбивством у ч. 1 ст. 345-1 КК України – виражений зовні та доведений до потерпілого намір позбавити життя журналіста, його близького родича чи члена сім'ї [9, с. 687]. Законодавець не вказує на спосіб убивства, яким суб'єкт погрожує потерпілому, тому до кримінальної відповідальності за погрозу вбивством має притягуватись особа, яка погрожує “пристрілити”, “зарізати”, “забити до смерті” потерпілого тощо. Не виключена навіть погроза бездіяльністю – наприклад, погроза не надати ліки, необхідні для підтримання життєдіяльності потерпілого. Суб'єкт може висловлювати погрозу позбавити потерпілого життя особисто або зусиллями інших осіб, а також шляхом використання сил природи тощо. Такі обставини мають враховуватись при обранні заходу кримінально-правового впливу, зокрема, як показника ступеня тяжкості вчиненого злочину при призначенні покарання.

Наступною формою прояву об'єктивної сторони злочинів, передбачених ч. 1 ст. 345-1 КК України, є *погроза насильством*. При погрозі насильством закон прямо не встановлює характеру насильства, яким може погрожувати винний. Проте більшість науковців зазначають, що за змістом така погроза полягає в доведенні будь-яким чином до потерпілого інформації про заподіяння шкоди тілесній недоторканності або здоров'ю. Так, наприклад, В.А. Клименко пропонує під погрозою насильством розуміти погрозу заподіяння потерпілому побоїв чи тілесних ушкоджень. В.І. Осадчий вкладає у поняття погрози насильством можливість учинення злочинного впливу на потерпілого від завдання фізичного болю до спричинення йому середньої тяжкості тілесних ушкоджень, позбавлення можливості обирати місце перебування на свій розсуд [14, с. 135–136]. До того ж, ступінь небезпечності насильства для здоров'я потерпілого на кваліфікацію не впливає, винний може погрожувати завданням побоїв, мордуванням, заподіянням різного ступеню тяжкості тілесних ушкоджень.

По суті, така позиція зазначена у ППВС від 26.06.1992 № 8 “Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя,

здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів”, абзац другий п. 10 постанови, де визначено, що під погрозою насильством слід розуміти погрозу заподіяння потерпілому побоїв чи тілесних ушкоджень [15]. На підставі аналізу ч. 2 та ч. 3 ст. 345-1 КК України законодавець, на нашу думку, погрозу насильством виражає у заподіянні побоїв, легких, середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень. Отже, погроза вчинення інших насильницьких дій щодо потерпілого, відповідно до рекомендацій ППВС аналізу досліджуваних злочинів, не є погрозою насильства у розумінні ч. 1 ст. 345-1 КК України. Такий висновок зумовлений тим, що погроза вчинення щодо потерпілого таких насильницьких дій, які є менш значними, ніж побої, не може вплинути на професійну діяльність журналіста. Ураховуючи те, що роз'яснення, які даються ППВС у постановках, не мають обов'язкової сили, а законодавець не визначив поняття “насильство”, деякі автори відносять до погрози насильством, крім зазначеного, ще й погрозу застосувати “інші насильницькі дії” [11, с. 1004]. Не зрозуміло, ідеться тільки про такі насильницькі дії, які характерні для злочину, передбаченого ст. 126 КК України та подібних йому спеціальних складів, чи про насильницькі посягання взагалі, доповнює про злочини проти волі, статевої свободи та недоторканності.

На нашу думку, немає законодавчих підстав для тлумачення поняття погрози насильством у ч. 1 ст. 345-1 КК України тільки як погрози завдати шкоду здоров'ю. На підставі нашого бачення фізичного насильства до поняття “погроза насильством” ми відносимо також погрозу викрадення, погрозу позбавлення волі, погрозу ввести до організму потерпілого без його згоди або поза його волею наркотичні засоби, психотропні, сильнодіючі речовини тощо, погрозу зґвалтувати чи вчинити насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним шляхом тощо. Неможливо не згадати про погрозу психічним насильством, що виражається в різних за обсягом, характером і ступенем небезпеки для життя або здоров'я погрозах. Дослідники цієї проблеми зазначають, що останнім часом для досягнення бажаного результату злочинці до використання методів психіатрії і психотерапії, впливають на психіку потерпілого з метою керування нею [12, с. 149] за допомогою звукових високочастотних генераторів, гіпнозу, ефекту “зомбі”, використовують техніку градуйованого психологічного впливу, граматичних, стилістичних і логічних засобів подачі матеріалу (погрози, особливе компоновання їх), формують такий психічний стан, при якому індивід втрачає здатність відрізнити уявні небезпеки від реальних, усвідомлювати значення вчинених ним дій.

На нашу думку, висловлена потерпілому обіцянка вчинити перераховані вище дії щодо нього або його близьких родичів у майбутньому також має охоплюватись категорією “погроза насильством” як різновиду суспільно небезпечного діяння, передбаченого ч. 1 ст. 345-1 КК України.

Наступною формою прояву об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345-1 КК України, є *погроза знищення чи пошкодження майна*. Погроза знищення чи пошкодження майна за змістом включає інформацію про приведення майна потерпілого у такий стан, за якого його не можна буде використовувати за цільовим призначенням ніколи (погроза знищенням) або тимчасово, стан, коли погіршиться якість майна чи зменшиться його цінність (погроза пошкодженням).

Спосіб, у який суб'єкт погрожує знищити чи пошкодити майно журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї, значення для кваліфікації не має і не враховується при обранні заходу впливу. До такого майна практика відносить рухоме і нерухоме майно (як повністю, так і його частину), яке належить потерпілому на праві власності, або на інших, передбачених цивільним законодавством підставах. Щоправда, є питання, що належить до майна, погроза знищенням чи пошкодженням якого карається за відповідними нормами, таке, яким особа забезпечується для виконання функцій, зумовлених трудовим договором (наприклад, фото-, відеокамера, службовий автомобіль тощо). На нашу думку, ситуація має бути вирішена таким чином: якщо особа за трудовим законодавством несе матеріальну відповідальність за погрозу знищення чи пошкодження майна, яке надано їй для виконання службових обов'язків, незалежно від вини, погрози з приводу такого майна слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 345-1 КК України.

Погрози іншого характеру (розголошення відомостей певного змісту, обмеження інших прав та інтересів потерпілого, не пов'язаних із здійсненням ним законної професійної діяльності), не є підставою кваліфікації за вказаною статтею. Існує в науці позиція, згідно з якою випадки погроз, що стосуються особи або майна близьких родичів чи членів сім'ї журналіста, пропонується розглядати як закінчені злочини тільки за умови, що такі погрози доведені до відома журналіста.

Момент закінчення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345-1 КК України, є також дискусійним. Одні вчені вважають, що цей злочин є закінченим із моменту висловлення погрози [10]. Однак ця позиція є доволі дискусійною. Оскільки відповідальність за ст. 345-1 КК України настає лише за умови протидії законній професійній діяльності журналіста, то злочин, передбачений ч. 1 ст. 345-1 КК України, вважається закінченим, коли погроза була доведена до відома та сприйнята журналістом, або його близьким родичем чи членом сім'ї. Тобто момент висловлення погрози збігається з моментом сприйняття потерпілим її, що і свідчить про закінчення злочину незалежно від її реальності. Слід розглянути й іншу ситуацію, коли така погроза буде надіслана через пошту або на електронну адресу і момент сприйняття потребує часу, що, своєю чергою, створює проблему визначення часу, коли злочин буде закінчено. У такому випадку злочин вважатиметься закінченим із моменту ознайомлення зі змістом погрози та сприйняття її потерпілим.

Тому дії особи з моменту написання листа охоплюються стадією готування, а його відправлення – стадією замаху. Такі дії слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 345-1 КК України з посиланням на відповідні частини ст. 14 та ст. 15 КК України. Доречним буде розглянути варіант, коли лист погрози буде викрадено з поштової скриньки сторонньою особою, або з технічних причин, наприклад відсутності Інтернету, не дійде до адресата. У такому випадку матиме місце закінчений замах на погрозу вбивством, насильством та інших дій, передбачених ч. 1 ст. 345-1 КК України. Наведене розуміння розтягнутої у часі суспільно небезпечної дії створює додаткове підґрунтя для індивідуалізації кримінальної відповідальності.

Назва ст. 345-1 КК України: "Погроза або насильство щодо журналіста" та зміст диспозиції ч. 1 ст. 345-1 КК України свідчить, що об'єктивна сторона складів злочинів, передбачених ч. 2 і ч. 3 ст. 345-1 КК України, полягає у фізичному насильстві. При цьому насильство може бути заподіяне як самому журналісту,

який здійснює законну професійну діяльність, так і близькому родичеві чи члену його сім'ї. Враховуючи конструкцію зазначених складів злочинів залежно від об'єктивної сторони, настання відповідних суспільно небезпечних наслідків у результаті протиправного діяння є обов'язковим. Такими наслідками можуть бути: заподіяння журналісту або його близьким родичам чи членам сім'ї побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень та заподіяння журналісту або його близьким родичам чи членам сім'ї тяжкого тілесного ушкодження – це ч. 2 та ч. 3 ст. 345-1 КК України, відповідно. Погроза є одним із видів психічного насильства, яке перебуває у безпосередньому та нерозривному зв'язку із загальною категорією насильства. Тому пропонуємо змінити назву статті, а саме “Погроза або насильство щодо журналіста” на “Насильство щодо журналіста його близьких родичів чи членів сім'ї”, такої ж позиції дотримуються 74,5 % (313) опитаних респондентів.

Таким складам злочинів притаманна наявність діянь, наслідків та причинно-наслідкового зв'язку між ними. Розглядаючи діяння у ч. 2–4 ст. 345-1 КК України, можна дійти висновків, що вони фактично полягають у насильстві. Слушною є позиція В.О. Навроцького, що в теорії кримінального права не досягнуто однозначності в тлумаченні поняття “насильство” [8]. Такий вплив на особу здійснюється вчиненням певних умисних діянь. Якщо говорити про зміст насильства, передбаченого ст. 345-1 КК України, варто звернути увагу на те, що ця категорія не включає в себе вбивство та знищення майна. Відповідальність за ці діяння встановлена іншими кримінально-правовими нормами, ст.ст. 347-1, 348-1 КК України.

Ураховуючи зміст ст. 345-1 КК України, можна констатувати, що у цих складах злочинів насильство не містить погрозу та інше психічне насильство, тобто під насильством законодавець розуміє лише фізичне насильство. Це фактично суперечить визначенню насильства в доктрині кримінального права, а також окремим нормам Загальної та Особливої частини КК України.

Отже, злочини, передбачені ч. 2–4 ст. 345-1 КК України, вчиняються дією, тобто активною, вольовою, свідомою поведінкою людини. Таке насильство у зазначених злочинах слід розуміти як заподіяння суспільно небезпечною дією потерпілому (журналісту або його близьким родичам чи членам сім'ї), наслідків у вигляді побоїв, легких тілесних ушкоджень, середньої тяжкості чи тяжких тілесних ушкоджень.

Склади погрози або насильства щодо журналіста, передбачені ч. 2–4 ст. 345-1 КК України, є матеріальними, тому встановлення всіх його ознак (діяння, наслідку та причинно-наслідкового зв'язку) є обов'язковим як для судово-медичних експертів, так і для працівників правоохоронних органів. Встановлення причинного зв'язку є важливим питанням при кваліфікації злочинів, передбачених ч. 2–4 ст. 345-1 КК України, як для судової, так і для слідчої практики і є обов'язковим у матеріальних складах злочинів, тобто це зв'язок між діянням (дією або бездіяльністю (причиною) і суспільно небезпечними наслідками (наслідком), коли дія або бездіяльність викликає (породжує) настання суспільно небезпечного наслідку. Безпосередній (неопосередкований) причинний зв'язок впливає на кваліфікацію, враховуючи висновок судово-медичної експертизи, умисел та усвідомлення винною особою, що вона вчиняє ці дії з метою перешкодити професійній діяльності журналіста.

Таким чином, погроза як об'єктивна ознака складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345-1 КК України, може бути виражена словесно, письмово, за допомогою жестів і демонстрації зброї або предметів, що їх замінюють, а також із використанням технічних засобів, потерпілий обов'язково має чітко усвідомлювати, що небезпека заподіяння шкоди, якою погрожує винний, за певних обставин може стати реальністю, а зумовлені суспільно небезпечні наслідки будуть спричинені.

Ураховуючи визначені підходи до описання ознак об'єктивної сторони досліджуваних діянь за законодавством зарубіжних країн, що ґрунтуються на основних формах її прояву та способах вчинення, а також наукове положення й законодавче закріплення форм прояву об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України, обґрунтовано пропозицію щодо доповнення цих складів злочинів шляхом криміналізації діянь у вигляді мордування та катування. Доведено, що способи здійснення погрози як ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345-1 КК України, можуть бути виражені словесно, письмово, за допомогою жестів і демонстрації зброї або предметів, що їх замінюють, а також із використанням технічних засобів. Погроза як ознака об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ч. 2–4 ст. 345-1 КК України, може бути формою виявлення умислу на вчинення діянь чи спричинення наслідків у зазначених частинах.

Моментом закінчення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345-1 КК України, є час, коли погроза була доведена до відома та сприйнята журналістом або його близьким родичем чи членом сім'ї як дійсна (у цьому випадку момент висловлення погрози може не збігатися з моментом сприйняття її потерпілим). На основі аналізу погрози, яка є одним із видів психічного насильства, що перебуває в нерозривному зв'язку із загальною категорією насильства (фізичного) як форми прояву об'єктивної сторони ч. 2 і ч. 3 ст. 345-1 КК України, запропоновано внести зміни до назви статті та викласти її в такій редакції: "Насильство щодо журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаухман Л.Д. Борьба с насильственными посягательствами. Москва, 1969. 120 с.
2. Гуртовенко О.Л. Психичне насильство у кримінальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2011. 251 с.
3. Иванова В.В. Преступное насилие: учеб. пособ. для ВУЗов. Москва, 2002. 83 с.
4. Коростылев О. Угроза в уголовном праве: понятие, виды, значение. *Уголовное право*. 2006. № 3. С. 37–40.
5. Крашенинников А.А. Угроза в уголовном праве России (проблемы теории и практики правового регулирования): дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ульяновск, 2002. 204 с.
6. Леввертова Р.А. Ответственность за психическое насилие по советскому уголовному праву. Омск: Министерство внутренних дел СССР, Омская высш. шк. милиции, 1978. 286 с.
7. Ляпунов Ю.И. Ответственность за неуважение к суду. *Социалистическая законность*. Москва: Известия, 1990. № 11. С. 36–39.
8. Навроцький В.О. Поняття насильства та його врахування при кримінально-правовій кваліфікації. Роль органів внутрішніх справ у сфері запобігання та протидії насильству в суспільстві: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 17–18 квіт. 2000 р.). Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2000. 237 с.
9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 4-те вид. / відп. ред. С.С. Яценко. Київ: А.С.К., 2006. 986 с.
10. Азаров Д.С., Гришук В.К., Савченко А.В. та ін. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
11. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 9-е вид. Київ: Юрид. думка, 2012. 1316 с.
12. Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть: курс лекций. 2-е изд. Москва: БЕК, 1999. 590 с.

13. Новий тлумачний словник української мови: у 4-х т. / уклад. В. Яроменко, О. Слікушко. Київ: Аконіт, 2000. Т. 3. С. 486–487.
14. *Осадчий В.І.* Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності: монографія. Київ: Атіка, 2004. 336 с.
15. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів: Постанова Пленуму ВСУ від 26 червня 1992 р. № 8. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92> (дата звернення: 11.10.2021).
16. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: постанова Пленуму ВСУ від 26.12.2003 № 15. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03> (дата звернення: 11.10.2021).
17. *Сенько М.* Суб'єктивна сторона самовільного залишення військової частини або місця служби. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична: Зб. наук. пр. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. 2003. Вип. 38. С. 475–485.
18. *Сердюк Л.В.* Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование. Москва: ООО Изд-во Юрлитинформ, 2002. 384 с.
19. *Симонов В.И., Шумихин В.Г.* Квалификация насильственных посягательств на собственность. Москва, 2000. 244 с.
20. *Стерехов Н.В.* Ответственность за угрозу по советскому уголовному праву: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Свердловск, 1972. 19 с.
21. *Туляков В.О.* Порівняльний метод у науці кримінального права. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1 (2). С. 29–40.
22. Українська радянська енциклопедія: у 12 т. Київ, 1979. URL: <http://leksika.com.ua/17340809/ure/pogroza> (дата звернення: 11.10.2021).

REFERENCES

1. *Haukhtman L.D.* (1969). Borba s nasilstvennymi posihatelstvami. "Fight against violent attacks". Moscow. 120 p. [In Russian].
2. *Hurtovenko O.L.* (2011). Psykhichne nasylstvo u kryminalnomu pravi Ukrainy. "Mental violence in the criminal law of Ukraine: dis. of Cand. Jurid. Sciences: 12.00.08. Lviv State University of Internal Affairs. Lviv. 251 p. [In Ukrainian].
3. *Ivanova V.V.* (2002). Prestupnoe nasilie. "Criminal violence": textbook for universities. Moscow. 83 p. [In Russian].
4. *Korostyliov O.* (2006). Uhroza v uholovnom prave: poniatie, vydy, znachenie. "Threat in criminal law: concept, types, meaning". Criminal law. No. 3. P. 37–40. [In Russian].
5. *Krashennykov A.A.* (2002). Uhroza v uholovnom prave Rossii (problemy teorii y praktyky pravovoho rehulyrovaniia). "Threat in the criminal law of Russia (problems of the theory and practice of legal regulation)": diss. of Cand. Jurid. Sciences: 12.00.08. Ulianovsk. 204 p. [In Russian].
6. *Lieviertova R.A.* (1978). Otvetstvennost za psykhycheskoie nasylie po sovetkomu uholovnomu pravu. "Responsibility for mental violence under Soviet criminal law". Omsk: Ministry of Internal Affairs of the USSR, Omsk Higher school militia. 286 p. [In Russian].
7. *Liapunov Yu.Y.* Otvetstvennost za neuvazhenie k sudu. "Responsibility for contempt of court". Socialist legitimacy. Moscow: Izvestia, 1990. No 11. P. 36–39. [In Russian].
8. *Navrotskyi V.O.* (2000). Poniattia nasyl'tva ta yoho vrakhuvannya pry kryminalno-pravovii kvalifikatsii. Rol orhaniv vnutrishnikh sprav u sferi zapobihannya ta protydii nasyl'tvu v suspilstvu. "The concept of violence and its consideration in criminal law qualification. The role of law enforcement agencies in preventing and combating violence in society": materials intern. scientific-practical conf. (Lviv, April 17–18, 2000). Lviv: Lviv State University of Internal Affairs. 237 p. [In Ukrainian].
9. Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. "Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine". 4 species. / resp. ed. Yatsenko S.S. Kyiv: ASK, 2006. 986 p. [In Ukrainian].
10. *Azarov D.S., Hrishchuk V.K., Savchenko A.V.* etc. (2016). Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. "Scientific and practical commentary on the Criminal Code of

Ukraine” / for general. ed. OHM. Dwarfs, A.V. Savchenko, V.V. Chernei. Kyiv: Yurinkom Inter. 1064 p. [In Ukrainian].

11. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. “Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine” / ed. M.I. Melnik, M.I. Havroniuk. 9th type. Kyiv: Jurid Dumka, 2012. 1316 p. [In Ukrainian].

12. *Naumov A.V.* (1999). Russian criminal law. General part: course of lectures. 2nd ed. Moscow: BEK. 590 p. [In Russian].

13. Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy. “New explanatory dictionary of the Ukrainian language”: in 4 volumes / style. V. Yaromenko, O. Slikushko. Kyiv: Akonit, 2000. Vol. 3. P. 486–487. [In Ukrainian].

14. *Osadchyi V.I.* (2004). Kryminalno-pravovyi zakhyst pravookhoronnoi diialnosti. “Criminal-legal protection of law enforcement activity”: monograph. Kyiv: Attica. 336 p. [In Ukrainian].

15. On the application by courts of legislation providing for liability for encroachment on the life, health, dignity and property of judges and law enforcement officers: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of June 26, 1992 № 8. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92>. (Date of Application: 11.10.2021) [In Ukrainian].

16. On Judicial Practice in Cases of Excess of Power or Official Powers: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of December 26, 2003 No. 15. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03>. (Date of Application: 11.10.2021). [In Ukrainian].

17. *Senko M.* (2003). Subjective side of leaving a military unit or place of service. Bulletin of Lviv University. Legal series: Coll. Science. Lviv Avenue: Lviv National University Ivan Franko. Iss. 38. P. 475–485. [In Ukrainian].

18. *Serdiuk L.V.* (2002). “Violence: criminological and criminal law research”. Moscow: Yurлитinform Publishing House. 384 p. [In Ukrainian]

19. *Simonov V.I., Shumikhin V.H.* (2000). Kvalifikatsiia nasilstvennykh posiahatelstv na sobstvennost. “Qualification of violent encroachments on property”. Moscow. 244 p. [In Russian].

20. *Steriekhov N.V.* (1972). Otviet stvennost za uhrozu po sovetскому uholovnomu pravu. “Responsibility for the threat under Soviet criminal law”: author’s ref. dis. Cand. Jurid. Sciences. Sverdlovsk. 19 p. [In Russian].

21. *Tuliakov V.O.* (2014). Porivnialnyi metod u nauksi kryminalnoho prava. “Comparative method in the science of criminal law”. Bulletin of the Association of Criminal Law of Ukraine. No. 1 (2). P. 29–40. [In Ukrainian].

22. Ukrainska radianska entsyklopedia. “Ukrainian Soviet Encyclopedia”: in 12 volumes. Kyiv, 1979. URL: <http://leksika.com.ua/17340809/ure/pogroza>. (Date of Application: 11.10.2021) [In Ukrainian].

UDC 342.25.(44)

Bortnyk Valentyn,Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Co-Head of Department, Interregional Academy
of Personnel Management, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-1226-6215**Bondarchuk Anna,**Candidate of Juridical Sciences, Senior Lecturer,
National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0003-0799-5218**Zarosylo Volodymyr,**Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Head of Department, Interregional Academy of Personnel Management**THE OBJECTIVE SIDE OF A THREAT OR VIOLENCE AGAINST
A JOURNALIST**

The article, considering the recent global changes in Ukraine, reveals that the protection of journalists from violence is one of the priorities of state policy. Threat

© Bortnyk Valentyn, Bondarchuk Anna, Zarosylo Volodymyr, 2021

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2021.4\(54\).4](https://doi.org/10.36486/np.2021.4(54).4)

Issue 4(54) 2021

<http://naukaipravoohorona.com/>

as an objective sign of the crime of Part 1 Art. 345-1 of the Criminal Code of Ukraine, can be expressed verbally, in writing, by gestures and demonstration of weapons or objects that replace them, as well as by the use of technical means, the victim must be clearly aware that the risk of harm, which threatens the perpetrator, in certain circumstances, it may become a reality, and socially dangerous consequences will be caused. With that in mind, the authors proposed to supplement the corpus delicti of the crimes under Art. 345-1 of the Criminal Code of Ukraine, by criminalizing acts of torture and torture. It should be noted that the first part of Art. 345-1 of the Criminal Code of Ukraine according to the degree of public danger is the main composition of the crime and by the design of the objective side is defined as a crime with a formal composition. In the first part of the article cited, the legislator describes a socially dangerous act, and such features as socially dangerous consequences are causally optional. Parts 2 and 3 are also the principal crimes of material crime, the obligatory features of which are socially dangerous acts, socially dangerous consequences and the causal link between them. Part 4 of the degree of public danger is a qualified crime and on the obligatory features of the objective side (not forms of manifestation, but signs) coincide with Part 1–3. 345-1 of the Criminal Code of Ukraine, but are organized by an organized group. Given this, moment of termination of the crime provided for h. 1 Art. 345-1 of the Criminal Code of Ukraine, there is a time when the threat was reported and perceived by the journalist or his close relative or family member (the moment when the threat was expressed may not coincide with the moment of its perception by the victim). The threat is a form of mental violence that inseparably linked to physical violence, which is a form of the objective side of Part 2 and 3 of Art. 345-1 of the Criminal Code of Ukraine. In this regard, authors proposed to change the title of the article: “Violence against a journalist, his close relatives or family members”.

Keywords: criminal responsibility, threat, violence, journalist, close relatives, family members, legal professional activity, mass media.

Отримано 02.12.2021